

Кн. XVIII.-1928.-С. 211-213.

21. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України (далі - ІР НБУВ), ф. II, спр. 22907. Привілегии ремесленних цехов в Чернигове (с 1627-1763 год), 43 арк.

22. Там само.

23. Там само.

24. Там само.

25. Там само.

26. Гермайзе О. З архіва української музики. Чернігівський цех музикантів в XVIII ст. / О. Гермайзе // Музика: [місячник музичної культури]. -1923.

Ч. 6-7,-1923.-С. 39.

27. ІР НБУВ, ф. II, спр. 22907. Привілегии ремесленних цехов в Чернигове (с 1627-1763 год), 43 арк.

28. Там само.

29. Там само.

30. Там само.

31. Там само.

32. Там само.

33. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России, из частей коей оное наместничество составлено / А. Шафонский. - К., 1851.-697 с.

34. Тридцатилетие деятельности Черниговского городского общественного управления 1870-1901 г., с очерком истории г. Чернигова. - Чернигов, 1901,- СХХХ, 334 с.

УДК 94(477.51)"18":023

Н.О.Ципляк

З історії учнівської бібліотеки Чернігівської духовної семінарії

У розвідці йдеться про створення та функціонування учнівської бібліотеки Чернігівської духовної семінарії Детально розглянуто джерела поповнення і склад книгозбірні, Тіроль у навчальному процесі та житті семінаристів.

Ключові слова: Чернігівська духовна семінарія, бібліотека, книги, періодичні видання.

Статья посвящена созданию и функционированию ученической библиотеки Черниговской духовной семинарии. Детально рассмотрены источники пополнения и состав библиотеки, а

также ее роль в учебном процессе и жизни семинаристов.
Ключевые слова: Черниговская духовная семинария, библиотека, книги, периодические издания.

The article is devoted to creation and functioning of the students' library of Chernigiv theological seminary. Particular attention is given to the source of replenishment and structure of the library, its role in educational process and students' life.

Key words: Chernigiv theological seminary, library, books, periodicals.

Чернігівська духовна семінарія, яка проіснувала майже півтора століття (1786-1919) давала можливість своїм випускникам обіймати посади священослужителів і вчителів, а також продовжувати своє навчання як в духовних, так і у світських вищих навчальних закладах. Семінарія була не лише духовним навчальним закладом, а й своєрідним культурним та науковим осередком. Зазвичай, коли йдеться про бібліотеку Чернігівської духовної семінарії, мається на увазі її фундаментальна, або наукова, книгозбірня, в якій було зосереджено справді унікальні рукописи і стародруки [1]. Але в Чернігівській духовній семінарії існувала ще одна бібліотека, призначена для потреб її вихованців, якій, власне, і присвячена ця розвідка.

Статутом 1867 р. дозволялося "на добровольные пожертвования учеников заводить при семинариях ученические библиотеки, на основании определенных Правлением семинарии" [2]. Але слід зауважити, що перші учнівські бібліотеки почали з'являтися в семінаріях ще на початку 1860-х рр., причому вони створювалися на кошти вихованців і благодійників. Учнівську бібліотеку при Чернігівській духовній семінарії було засновано у 1860-1861 навчальному році, коли професор словесності Л.Білоусович ініціював придбання перших 20 назв книг, якими могли вільно користуватися семінаристи. Наступного 1862 р. це починання підтримав ректор семінарії архімандрит Євгеній, який закликав усіх вихованців взяти у нього участь. Було зібрано 132 крб., відтак кількість книг у бібліотеці збільшилася до 50 назв: "Таким образом положено основание библиотеке, которая по проекту начальника заведения, должна постоянно поддерживаться и умножаться в числе выпискою книг и лучших периодических изданий на посильные ежегодные, в известные сроки, пожертвования всех учеников семинарии. Библиотека должна быть собственностью наличных воспитанников, так чтобы права каждого из них на библиотеку прекращались с выходом его из семинарии; а такая библиотека оставалась в пользу приемников" [3]. Бібліотека мала свій статут. Його перший параграф визначав призначення бібліотеки: "Она не должна ограничиваться каким-нибудь родом или направлением литературы, а доставить полезное и приятное чтение ученикам всех классов по всем отраслям знания" [4].

Поява окремої учнівської бібліотеки, як зазначали викладачі, "возбудила

охоту к чтению у большинства воспитанников". Але, оскільки в семінарії натоді налічувалося 300 вихованців, не всі вони могли одержати необхідні книжки та періодичні видання.

Щорічно вихованці на придбання книг збирали до 120 крб. [5]. Водночас книги надходили й від благодійників. Так, у 1867 р. ректор Чернігівської духовної семінарії архімандрит Євгеній (Шерешілов) передав до учнівської бібліотеки 106 книг, архієпископ Філарет (Гумілевський) - 9, інші особи - 30 [6]. У 1869 р. учнівська бібліотека збагатилася завдяки пожертві архімандрита Євгенія, ректора Литовської семінарії, який передав 89 назв книг (латиномовних - 16, з богослов'я - 29, з історії - 15, з мовознавства - 3, з філософії - 2, з фізико-математичних наук - 2, статистичних матеріалів - 21 та ін.) [7].

У 1878 р. виконуючий обов'язки інспектора О Дмитревський, який опікувався учнівською бібліотекою, домігся від єпархіального з'їзду духовенства асигнування 300 крб. на учнівську бібліотеку [8]. Відтоді майже щорічно з єпархіальних коштів виділялося 200-300 крб. на поповнення учнівської книгозбірні.

Педагогічне зібрання Чернігівської духовної семінарії у 1866 р. виробило спеціальні правила користування учнівською бібліотекою. Кошти на утримання та поповнення бібліотеки вихованець, який за неї відповідав, збирав після відпусток - на Різдво, Великдень - та вакацій у розмірі не менше 20 коп.; ті, хто сплачував більшу суму, користувалися перевагами. Було заведено спеціальну книгу для запису пожертв. Зібрані кошти передавалися ректору для придбання книг. Видавали зазвичай не більше двох книжок терміном не більше двох тижнів. За несвоєчасне повернення стягувався штраф у розмірі 5 коп. за добу. За втрату чи пошкодження книжки сплачувалася її вартість [9].

Книги зберігалися у шафах у спеціальному приміщенні, ключі від якого знаходились у бібліотекаря. Видача книг здійснювалася щодня, але вихованці користувалися учнівською бібліотекою переважно по четвергах та суботах.

Наприкінці 60-х рр. ХІХ ст. було складено каталог учнівської бібліотеки. Усі книги було розподілено за розділами: богослів'я - 140 назв, історія - 97, посібники та атласи - 90, словесність - 96, мовознавство - 18, математика - 22, філософія - 16. Крім книг та брошур із різних предметів семінарського курсу, книг для читання, передплачувались і періодичні видання: духовні й світські журнали та газети [10].

Протягом другої половини XIX - початку XX ст. учнівська книгозбірня постійно зростала. Якщо у 1867 р. у ній налічувалося близько 610 назв книг, то у 1883 р. - 762 назви книг, 13 духовних журналів та 430 назв підручників [11]. У 1909 р. надійшло книг богословського змісту - 65 назв, філософського - 7, церковно-історичного - 2, з розколу - 1, художніх -10, біографій - 2, зі словесності -15, з природознавства - 2. Було передплачено духовні журнали "Труды Киевской духовной академии", "Миссионерское обозрение", "Богословский вестник", "Христианское чтение", а також газети "Новое время", "Киевлянин" та "Черниговское слово" [12]. Згодом, у 1914 р. було передплачено 27 назв періодичних видань різного спрямування [13]. Їх поява в учнівській бібліотеці була пов'язана з постановою Св. Синоду від 8 лютого 1906 р., що рекомендувала семінарським Правлінням "расширять состав ученических библиотек, не ограничиваясь книгами, бывшими на рассмотрении Учебного Комитета ... при выборе книг для приобретения в ученические библиотеки разрешается удовлетворять и просьбы воспитанников" [14].

Про популярність учнівської бібліотеки Чернігівської духовної семінарії свідчить такий факт. Під час заворушень у семінарії в 1910 р. однією з причин вихованці називали вилучення з учнівської бібліотеки деяких книг. За дорученням ректора семінарії, інспектор склав перелік книг, "по своему содержанию вредных для воспитанников", який налічував 114 томів, зокрема твори Горького, Толстого, Салтикова- Щедріна, Успенського, Золя та ін. Рішенням Педагогічного зібрання частина книг була залишена в учнівській бібліотеці, а решта передана до фундаментальної книгозбірні [15].

Крім того, за свідченнями І.Подвойського, який навчався в семінарії на початку XX ст., у семінарії існувала ще одна "подпольная библиотека, о которой, конечно, мало кто знал, и которая скромно помещалась и действовала тут же, в ученической библиотеке, не вызывая подозрений. Там можно было по секрету достать политическую и вообще недозволённую литературу, а также запрещённые книги, изданные за фаницей" [16].

Таким чином, учнівська бібліотека Чернігівської духовної семінарії за час свого існування перетворилася на значну книгозбірню, яка мала не лише необхідні підручники та посібники, а й книги для читання та періодичні видання різного спрямування. На жаль, учнівська бібліотека Чернігівської духовної семінарії, як і її фундаментальна книгозбірня, до наших днів не збереглася.

Література

1. Див.: Травкіна О. Архієпископ Варлаам Шишацький та бібліотека "Чернігівських Атен" / Ольга Травкіна // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи : [зб. наук, праць, присвячений 1100-літш першої літописної згадки про Чернігів]. - Чернігів, 2007.-С. 601-606.
2. Свод уставов и проектов уставов духовных семинарий 1808-1814, 1862,1867,1884 и 1896 гг. - СПб., 1908. - С. 175.
3. Ученическая библиотека при Черниговской духовной семинарии //

Черниговские епархиальные известия. - 1867. - 15 января. - Часть неофициальная. - С. 75.

4. Мащенко С. Чернігівська духовна семінарія як культурно-освітній осередок України / Станіслав Мащенко // Сіверянський літопис. - 2001. - № 5. - С. 61-62.

5. Російський державний історичний архів у Санкт-Петербурзі (далі - РДІА), ф. 802, оп. 9, спр. 22, арк. 14 зв.

6. Ученическая библиотека при Черниговской духовной семинарии // Черниговские епархиальные известия. - 1867. - 15 января. - Часть неофициальная. - С. 78.

7. Список книг, пожертвованных Архимандритом Евгением, ректором Литовской семинарии в пользу Черниговской семинарской ученической библиотеки 12 февраля 1869 г. // Черниговские епархиальные известия. - 1869.-№8.-С. 275.

8. РДІА, ф. 797, оп. 50, спр. 101, арк. 78.

9. Ученическая библиотека при Черниговской духовной семинарии // Черниговские епархиальные известия - 1867. - 15 января. - Часть неофициальная. - С. 77.

10. Там само. - С. 78.

11. РДІА, ф. 802, оп. 9, спр. 52, арк. 79.

12. РДІА, ф. 802, оп. 15, спр. 1406, арк. 18 зв.

13. РДІА, ф. 802, оп. 15, спр. 1293, арк. 19 зв.

14. РДІА, ф. 802, оп. 10, спр. 688, арк. 12.

15. Там само, арк. 10-11.

16. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-8860, оп. 1, спр. 55, арк.

18.

УДК 94(477)" 17..."

Н.М.Товстоляк

Чернігівські садиби графа П.О.Рум'янцева

В статті розповідається про формування й організацію садибного господарства графа П.О.Рум'янцева та його життя на території Чернігівщини. На основі маловідомих документів досліджено процес будівництва садиб Вишеньки та Качанівка.